

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833 – 1842 metais:
organizacija ir veikla*

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

Skiriu Mamai

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833–1842 metais:
organizacija ir veikla*

VILNIUS

Eugrimas

1997

UDK 947.45

Li-191

REDAKCINĖ KOLEGIJA:

Antanas Kulakauskas

Česlovas Laurinavičius

Raimundas Lopata

Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)

Vladas Sirutavičius

Darius Staliūnas

Giedrius Subačius

Antanas Tyla

*Autorius dėkoja Lietuvos Respublikos
švietimo ir mokslo ministerijai,
Lietuvių katalikų mokslo akademijai,
Lietuvos istorijos institutui,
prelato Juozo Prunskio fondui,
prisidėjusiems prie knygos išleidimo*

© Vytautas Jogėla, 1997

© Lietuvos istorijos institutas, 1997

© Lietuvių Atgimimo istorijos studijos, 1997

ISSN 1392-0391

ISBN 9986-752-23-X

TURINYS

PRATARMĖ	8
ĮVADAS	10
Istoriografija	11
Šaltiniai	13
Atsiminimai	14
Archyvai	15
RUSIJOS VALDŽIA IR KATALIKAI XVIII AMŽIAUS PABAIGOJE -- XIX AMŽIAUS PRADŽIOJE	17
Rusijos aristokratija ir katalikybė	17
Valdžios siekiai	19
Katalikų Bažnyčios valdymas	21
Katalikų apibūdinimas	24
AKADEMIJOS ĮSTEIGIMAS	26
Universiteto uždarymas	26
Akademijos pradžia	33
Dėstytojų parinkimas ir mokslo disciplinos	43
Mokslo vardų ir laipsnių suteikimas	53
Patalpos	54
Pirmieji mokslo metai	57
AKADEMIJOS PERSONALO KAITA	61
Rektoriai	62
Profesoriai	66
Adjunktai	69
Kalbų dėstytojai	74
Inspektoriai ir jų padėjėjai	76
Dvasios tėvai, arba kapelionai	78

AKADEMIJOS ALUMNAI IR JŲ STUDIJOS	80
Įstojimas	81
Akademijos klierikų gyvenimo sąlygos	84
Studijos	91
Klierikų kilmė	93
Tautinis klausimas	96
MOKYMAS IR MOKSLAS	100
Mokymas ir jo programos	100
Šventojo Rašto katedra	102
Dogminė, moralinė ir pastoralinė teologija	105
Bažnyčios istorija ir kanonų teisė	106
Homiletika	109
Logika ir moralės filosofija	110
Lenkų literatūros istorija	111
Visuotinė ir Rusijos istorija	112
Rusų literatūra ir kalba	115
Lotynų literatūra ir graikų kalba	116
Hebrajų kalba	117
Prancūzų kalba	117
Vokiečių kalba	118
MOKSLINIAI DARBAI	119
Dėstytojų moksliniai darbai	121
Vadovėlių rengimas	123
Pamokslų rinkinių rengimas	124
Straipsniai	125
Mokslo laipsnių suteikimas	126
Daktaro laipsnio suteikimas	129
AKADEMIJOS REFORMOS	134
Akademija ir seminarijų reformos	134
Akademijos iškėlimas į Peterburgą	140
Sudie, Tėvyne	144

IŠVADOS	148
PRIEDAI	150
Akademijos klierikų sąrašas	150
Akademijos personalo sąrašas	176
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	180
Naudoti archyvų ir bibliotekų rankraščių fondai	180
Skelbti šaltiniai	182
Literatūros sąrašas	183
TRUMPINIAI	190
SUMMARY	191
STRESZCZENIE	205
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	219
VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ	230

vadovėlio, profesorius naudojosi ir kitais tuometiniais vadovėliais, tačiau apie juos savo programose nieko nerašė.

Homiletikos klausė trečiojo ir ketvirtojo kursų klierikai po tris valandas per savaitę. Pamokslus klierikai pradėdavo sakyti Šv. Jono bažnyčioje. Iki 1839 m. dėstytojai mažai dėmesio skyrė praktiniam pamokslų sakymui. Kolegija po J. K. Gintilos vizitacijos Akademijos valdybai įsakė pagerinti klierikų mokymą. Nors pagal statutą klierikai galėjo mokytis sakyti pamokslus gimtąja kalba, tačiau Kolegija atėmė šią galimybę ir nurodė tik vieną vartotiną kalbą – lenkų⁴¹. Matyt, tokį Kolegijos požiūrį nulėmė pati šios institucijos sudėtis ir J. K. Gintilos pateiktas pasiūlymas Kolegijos pirmininkui vyskupui I. Pavlovskiui. Kodėl J. K. Gintila nepasinaudojo Akademijos statuto teiktomis galimybėmis, sunku pasakyti.

Logika ir moralės filosofija. Šiuos mokslus dėstė trys profesoriai: A. Daugirdas, K. Lenartavičius ir F. Ustšickis. Be jokios abejonės, žymiausias ir labiausiai savo darbais išgarsėjęs buvo A. Daugirdas. Daugiausia žinių liko iš jo programų. Logiką ir moralės filosofiją, arba etiką, jis dėstė atskirai, nes šios disciplinos skyrėsi tiek turiniu, tiek galutiniais tikslais. Pirmaisiais metais klierikai išklausedavo teorinės ir praktinės logikos kursą, kurį A. Daugirdas skaitydavo pagal savo vadovėlį⁴². Beje, jis buvo parašęs antrąją ir trečiąją šio vadovėlio dalis, tačiau jos taip ir liko rankraštinės.

Kokiais vadovėliais remdamiesi logiką dėstė kiti du profesoriai, nepavyko nustatyti. Būtų galima teigti, kad pagal tuo metu vyravusią tradiciją jie taip pat naudojosi A. Daugirdo vadovėliu.

Moralės filosofijos istoriją, kurios aiškinamasis objektas buvo Dievo ir žmogaus santykis, A. Daugirdas dėstė iš savo užrašų, kurie dabar yra saugomi Vilniaus universiteto ir Ukrainos mokslų akademijos bibliotekų Rankraščių skyriuose. Filosofiją jis dėstė pagal universiteto programą⁴³. Be savo paskaitų konspektų, A. Daugirdas taip pat nurodė

⁴¹ Kolegijos 1838 m. spalio 21 d. raštas Akademijos valdybai, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 406, l. 78.

⁴² A. Dowgird, *Wykład pszyrodzonych myślenia prawidel czyli logika teoryczna i praktyczna*, Polock, 1828.

⁴³ S. Kaczmarek, *Aniol Dowgird filozof nieznanly*, Warszawa, 1965, s. 58.

tris autorius, kurių veikalus panaudojo savo paskaitoms. Tai – J. L. Vincentas⁴⁴, J. C. Likawetz⁴⁵ ir Josephas-Marie de Gérando⁴⁶. Pastarojo autoriaus pavardę savo programoje nurodė ir K. Lenartavičius⁴⁷, paskaitas skaitęs iš savo veikalo rankraščio. Kaip teigia buvęs Akademijos auklėtinis L. A. Jucevičius, jis pasižymėjo “puikiu ir labai retu talentu”⁴⁸.

F. Ustšickio nei paskaitų, nei programų rasti nepavyko.

Po reformos logika buvo dėstoma trečiajam, moralės filosofija – ketvirtajam kursui, po dvi valandas per savaitę.

Lenkų literatūros istorija Profesoriaus L. Borovskio paskaitų užrašų išliko mažai, tėra išspausdinti keli įvadinio kurso puslapiai⁴⁹. Spausdintose programose nenurodytas netgi vadovėlio autorius, tik pirmųjų metų programų rankraštyje pažymėtas Varšuvos universiteto profesoriaus Felikso Bentovskio (Bentowski) vadovėlis⁵⁰. Šis vadovėlis labai panašus į bibliografinę enciklopediją. Čia ne tik apibūdinama literatūra ir rašytojai, bet ir nurodomi kiti autoriai, rašę lenkiškai. Jame yra politikai, tiksliesiems mokslams, teisei, teologijai ir filosofijai skirti skyriai. Pats F. Bentovskis buvo labai nepatenkintas vadovėliu. 1837 m. jis tarėsi su Vilniaus spaustuvininku J. Zavadskiu dėl antrojo papildyto leidimo⁵¹, tačiau šis taip ir nepasirodė. Reikėtų pridurti, kad F. Bentovskio vadovėlis buvo pirmas tokio pobūdžio veikalas visoje Lenkijos Karalystėje.

⁴⁴ J. L. Vincent, *Principes de Philosophie morale et politiques*, Paris, 1817.

⁴⁵ J. C. Likawetz, *Elementa Philosophiae in usum auditorum...*, vol. 1 – 5, Brünn, Grätz, 1813 – 1820.

⁴⁶ J. M. de Gérando, *Du perfectionnement moral et de l'éducation de soi-même*, Paris, 1826.

⁴⁷ *Conspectus praelectionum in academia ecclesiastica Romano-Catholica Vilenensi per triennium ab idibus sextilibus A. MDCCCXXXV d.d. pridie kal. quintiles A. MDCCCXXXVI habendarum*, PCVIA, f. 46, ap. 4, b. 22, l. 6.

⁴⁸ L. A. Jucevičius, *Mokytis žemaičiai*, p. 88.

⁴⁹ L. Borowski, “Wstęp do historii literatury polskiego”, in: *Uwagi nad poezją i wymową i inne pisma krytycznoliterackie*. wybrał i opracował Stanisław Buśka-Wroński, Warszawa, 1972, s. 144 – 149.

⁵⁰ F. Bentowski, *Historia literatury polskiej*, t. 1 – 2, Warszawa, Wilno, 1814.

⁵¹ *Materiały do dziejów literatury i Oświaty na Litwie i Rusi*, t. 2, Wilno, 1937, s. 316.